

De cultuur van de lelijkheid

Het is altijd moeilijk te schrijven over iets waaraan je zelf deelachtig bent. Zeker als het bovendien iets is wat langzaam gegroeid is, als een virus, of een ziektekiem, of een plant die langzaam een deel van een bos overwoekerd heeft. Daardoor is het ook iets wat niemand als zodanig, als een externe waarnemer, gemakkelijk duiden kan.

De tweede wereldoorlog vormt een breuklijn. Alles wat tevoren onwankelbaar was, was daarna afgebroken, niet alleen dorpen en steden, maar ook culturele waarden en maatschappelijke zekerheden. Dat gold in eerste instantie voor de kunst. Na de tweede wereldoorlog schreef de dichter Lucebert: "...heeft Schoonheid, schoonheid haar gezicht verloren; zij troost niet meer de mensen; zij troost nu de larven, de reptielen, de ratten, ...".

Was de kunst al op het eind van de negentiende eeuw aan een transformatiefase, na de tweede wereldoorlog, nam zij definitief afscheid van het schoonheidsideaal. Het trauma dat de oorlog achterliet, liet zich ook in de kunst gevoelen. De idee erachter was dat het krampachtig vasthouden aan conventies en 'fascistoïde' waarden als vaderlandsliefde, discipline en gehoorzaamheid, hadden kunnen leiden tot iets verschrikkelijks als Auschwitz.

Kunst en cultuur waren altijd iets elitairs geweest. Vanaf de jaren vijftig en zestig zou dan de populaire cultuur ontstaan, voornamelijk rond de eerste popgroepen, de hippie-beweging en de contestatiebeweging. Het is uiteindelijk de popmuziek die als cultuurvorm sinds die tijd het leven van jongeren en ouder wordende jongeren domineert, ook vandaag nog. Het is een cultuurvorm die voor het eerst gedragen wordt door de lagere sociale klassen.

Inhoudelijk stond de populaire cultuur voor meer gelijkheid, vrijheid en broederlijkheid, en kon ze dus met een soort Franse Revolutie vergeleken worden. De manier waarop daar gestalte aan gegeven werd, was er een van provocatie en van afbraak van de heersende normen.

Daar was iets voor te zeggen. Men wou korte metten maken met hautain snobisme, met elitaire hypocrisie, en men streefde naar meer authenticiteit, meer vrijheid. Later ook naar meer respect voor de natuur. Het was ook nodig een einde te maken aan allerlei discriminaties.

Men probeerde een nieuwe levensstijl te promoten, een levensstijl die zich niet meer liet dicteren door allerlei normen en hoffelijkheidregels, vooral niet meer door tucht en discipline. Laatstgenoemde waarden werden geassocieerd met een grauw verleden. Men bevocht de kleinburgerlijke waarden. Beter ware geweest zich te beperken tot de kleinburgerlijke ondeugden.

Men streefde naar een vrijere levensstijl die intussen een losbandige levensstijl geworden is. De jeugd kijkt op naar idolen met lange haren, spijkerbroeken, en een losgeslagen seksueel leven. Gitaren werden stukgeslagen op het podium. De populaire cultuur of popcultuur is essentieel een provocatiecultuur die een diepe generatiekloof wil slaan. Men zou denken dat dit een tijdelijk fenomeen moet zijn. Het blijkt echter dat door de medewerking van handel en media de populaire cultuur hoge bescherming geniet.

De populaire cultuur draagt de volgende kenmerken: ze is essentieel seculier, neemt expliciet afstand van de godsdienst, in die mate dat ze naar soms naar satanisme en meestal naar nihilisme zweemt. Genot en hedonisme zijn belangrijker dan moed en inzet. De zorg voor de naaste is niet prominent aanwezig (met als grote uitzondering het prachtige Live Aid (8) initiatief van Bob Geldof).

Ze gaat gepaard met verregaand cultuurrelativisme. De absolute waarheid wordt afgezworen; het 'ik' staat centraal in de bepaling van wat goed en waar is. Dit is natuurlijk een algemene trek van 20ste eeuw, die ook aan het existentialisme schatplichtig is, maar het is duidelijk dat de populaire cultuur deze gedachte uitgedragen heeft en ingang heeft doen vinden bij de grote massa.

Als zodanig is de populaire cultuur een nieuwe religie geworden. Eigen aan deze cultuur is merkwaardig genoeg dat de taboesfeer weggehaald is rond seks en dat hij ingevoerd is rond godsdienst. In de populaire cultuur staat het beter te spreken over grofheden dan over geloof (zelfs niet meer om de kerk belachelijk te maken).

De populaire cultuur is de cultuur van de lelijkheid. De muziek werd steeds minder melodisch en meer ritmisch. Ze evolueerde tot lawaaijige ketelmuziek, mede door de snelle commercialisering van het cultuurfenomeen. De teksten zijn van een lachwekkend laag niveau; gewoonlijk wordt met aandrang gevraagd de zanger te kussen of met hem naar bed te gaan. Gelukkig wordt deze oproep gebrald in een nauwelijks verstaanbaar Engels. Het blijkt dat dit cultuurfenomeen zich uitstekend leent om met een minimum aan inspanning een maximum aan spaargeld van tieners binnen te rijden.

De jeugd laat zich gewillig door sadistische Disk Jockey's permanente letsels in het gehoor boren. Niemand durft protesteren. Sociaal contact (praten?) is in discotheken vrijwel onmogelijk. Het uitgangsleven van jongeren is een nachtmerrie, erger dan het arbeidersleven in een staalfabriek en minstens even gevaarlijk.

De kledij van jongeren werd steeds somberder. Het meest geliefde attriboot, de jeansbroek, is afkomstig uit het cowboyleven in de Verenigde Staten. Ze is weliswaar zeer sterk en geschikt om runderen over de prairie te drijven, maar ze is tegelijk lelijk en totaal ongeschikt voor modern kantoorleven. Ze maakt een karikatuur van de vrouwelijke lichaamsvormen en ze is veel te warm en te spannend voor de mannelijke lichaamsdelen. Voeg daarbij de zwarte T-shirts, de leren broeken, de haarkapsels, de groteske schoenen, en recent de piercings en de tatoes...

De jonge vrouwen van vandaag hebben niets vrouwelijks meer. Kleur is volledig afwezig; vergelijk met de prachtige kledij van de vrouwen in Afrika of met de kledij van de jaren vijftig. De jeugd is rijker dan ooit maar ze loopt er vandaag havelozer en somberder bij dan ooit.

De populaire cultuur grijpt sterk in op de familiewaarden. Seks en liefde worden losgekoppeld van trouw. Men wil geen huwelijk maar een relatie, dat is een 'ding' dat blijft duren tot 'het' niet meer gaat. Liefde is niet langer eeuwig maar tijdelijk. De relatie is niet langer publiek zoals een huwelijk maar privé zoals een kat op zolder. Niet alleen de levensstijl maar ook de levenswandel mist op die manier alle gevoel voor schoonheid. Trouw en huwelijk maken het leven soms moeilijk maar ze leiden ook tot een schoner leven; dat wordt vaak vergeten. (Toch is het goed dat men vandaag meer begrip toont voor mislukte huwelijken.)

De combinatie van populaire cultuur met handel en media bleek uiterst winstgevend te zijn, tot op de dag van vandaag. Dat is zeer logisch. Doordat de populaire cultuur teruggrijpt naar primitieve vormen van muziek en kledij, en houdt van massa-evenementen, is zij zeer goedkoop op het gebied van productie. Anderzijds bereikt zij een ideaal publiek, namelijk de grote naïeve, gemakkelijk manipuleerbare massa.

Wat is nu het probleem met deze cultuur van de lelijkheid? Men is toch vrij om ze te belijden of niet? Men is toch vrij te kiezen naar welke muziek men luistert of welke kleren men draagt? Niet helemaal. Ten eerste, de jeugd is niet vrij. Wie niet meedoet, wordt behoorlijk gepest en geïsoleerd. Men zou zijn kinderen kunnen opvoeden niet met de kudde mee te lopen. Gelijkgezinden kan men steeds vinden, maar niemand ontsnapt aan de greep van de populaire cultuur.

Het grootste probleem is echter het volgende, en voldoende reden om deze tekst te schrijven:

Ten eerste, de decadente stijl van de populaire cultuur verwekt terechte weerzin bij volkeren en culturen waaraan die cultuur opgedrongen wordt. Ik denk hier op de eerste plaats aan de moslims. Zij hebben gelijk als ze vinden dat de populaire cultuur een westers product is, dat botst met authentieke godsdienstige waarden (zoals respect voor de lichamelijke integriteit van de vrouw, vroomheid en huwelijkstrouw).

Ten tweede, de decadente stijl van de populaire cultuur verwekt ook weerzin bij heel wat mensen van bij ons. Deze mensen hebben geen stem. De reden waarom geen kritiek naar de oppervlakte komt, is dat de media schaamteloos en kritiekloos de populaire cultuur belijden en belichamen. Teksten als deze zal je niet gemakkelijk in de pers vinden. Kritiek op gezagsdragers is heel normaal, maar kritiek op de populaire cultuur wordt niet getolereerd, daaraan kan je het cultuurfenomeen herkennen. Het is politiek correcter te zeggen dat Jan Peter Balkenende kleinburgerlijk is, dan te zeggen dat Mick Jagger niet kan zingen. Het huwelijk verdedigen wordt al snel als reactionair beschouwd.

De Nieuwe Kleren van de Keizer. 'Je hebt er niets van begrepen' als je de populaire cultuur niet goed vindt. Ik wil het kleine jongetje zijn dat beweert dat de keizer geen kleren aan heeft.

Heverlee, 14/8/2006